

приємців узяти на себе розв'язання соціальних проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Public-Private Partnerships And Community Participation On Applications Of Space Technology For Socio-Economic Development Compilation Of Policies And Practices In Selected Escape Member Countries [Electronic resource] / Economic And Social Commission For Asia And The Pacific, 2007. – Mode of access : http://www.unescap.org/idd/pubs/STAS_PPP_and_CP_in_space_applications.pdf. – Titla from display.
2. Public private partnerships (PPP) in infrastructure projects [Electronic resource] / Public auditing guidelines / Comptroller & auditor general of India. – 2009. – Mode of access : <http://infrastructure.gov.in/pdf/ppp-project.pdf>. – Titla from display.
3. Hybrid Organizations: Social Enterprise and Social Entrepreneurship / Ed. Be Jacqueline M. Edwards. – [s. l.] : Lulu.com, 2008. – 76 p.
4. Social enterprise: what it is and why it matters / Ed. by Martin Price. – [s. l.] : Fflan, 2008. – 83 p.
5. Social entrepreneurship: new models of sustainable social change / Ed. By Alex Nicholls. – [s. l.] : Oxford University Press, 2006. – 444 p.
6. Соціальна відповідальність українського бізнесу. Результати опитування [Електронний ресурс]. – К., 2005. – Режим доступу: http://brc.undp.org.ua/img/publications/ua_wdp_src_csrb05.pdf. – Назва з екрана.

УДК 334.012.64

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ

П. Ю. Лазур, кандидат технічних наук

Невід'ємним елементом ринкової економіки є конкуренція. Вона спонукає суб'єкти діяльності адаптуватися до потреб ринку, постійно рухатися й самовдосконалюватися, вона є тим дієвим механізмом, який забезпечує високу ефективність, пропорційність і динамічність ринкових відносин. У міру поглиблення ринкових процесів роль конкуренції стрімко зростає, посилюється її значення не тільки як компонента ринку, але і як необхідної умови його функціонування. Досвід економічного розвитку переконливо доводить, що сучасний конкурентний ринок не може функціонувати без державного впливу.

Проблема державного регулювання конкурентного середовища на ринку в економічній науці не є новою. Але, поза сумнівом, дослідження та розроблення заходів, спрямованих

на захист і розвиток конкуренції, є актуальними й сьогодні. Це пояснюється тим, що за всі роки державної незалежності Україні так і не вдалося розробити ефективних механізмів підтримки конкурентного середовища, внаслідок чого зріс рівень монополізації вітчизняної економіки та нестійкість сектора малого й середнього бізнесу – основного структуротворчого її елемента.

Метою дослідження є визначення пріоритетів використання методів державного регулювання конкурентного середовища на ринку.

Аналіз історії ринкової економіки свідчить про те, що чесна конкуренція не розвивається сама собою, а потребує відповідного системного державного втручання в конкурентні механізми. Головними інструментами державного впливу на посилення конкуренції у діяль-

ності підприємницького сектора є стимули та санкції.

Проте державна конкурентна політика, особливо в країнах з перехідними економіками, ще залишає можливості й умови для існування слабкого тону до конкуренції, отже, і низької мотивації підприємців до інноваційного розвитку ділових одиниць, зокрема малих і середніх підприємств. У цих умовах виникає питання про активізацію державної конкурентної політики розвитку малого та середнього підприємництва, яку необхідно провадити за такими головними напрямками: сприяння удосконаленню дії ринкових механізмів на основі розвитку конкурентного малого та середнього підприємництва; посилення контролю за дотриманням положень конкурентного законодавства, норм чесної конкуренції та застосуванням сучасних форм та інструментів підтримки малого та середнього підприємництва; удосконалення механізмів регулювання процесу концентрації капіталу шляхом злиття та поглинання, а також конкурентної взаємодії малого й великого підприємництва.

Невід'ємною умовою ефективної діяльності малих і середніх підприємств є їх належне інформаційне забезпечення. У цьому плані держава повинна зосередитися на двох основних аспектах: збір і публікація інформації про ринок і ринкову інфраструктуру; розроблення прогнозів розвитку світової, національної та регіональної економіки в розрізі галузевих і товарних ринків.

Важливим напрямом активізації державної конкурентної політики є посилення контролю за дотриманням положень конкурентного законодавства, норм чесної конкуренції та застосуванням сучасних форм та інструментів підтримки малого й середнього підприємництва. В ході проведеного аналізу було встановлено, що конкурентне законодавство України почало формуватись з 1992 р. і становить певну систему різних ринкових законів розвитку вітчизняної економіки. Але головним його недоліком є те, що окремі порушення залишаються поза сферою кримінально-правового регулювання. Поза сферою кримінально-правового впливу, зокрема, залишаються дії, спрямовані на поглинання та злиття суб'єктів господарю-

вання, монополізацію з метою усунення конкурентів на певному ринку. Чинна система санкцій складається з таких заходів впливу, як штрафи, адміністративна відповідальність, відшкодування завданих збитків, скасування реєстрації новоствореного суб'єкта господарювання, примусовий поділ монопольних утворень.

Найбільш жорсткі санкції передбачено за антиконкурентні узгоджені дії, зловживання монопольним становищем, невиконання рішень органів АМКУ або виконання їх не в повному обсязі. При цьому домінуючою формою фінансових санкцій є відшкодування збитків, завданих порушеннями конкурентного законодавства. Кримінально-правові санкції передбачені лише за фіксування цін або примус до їх зміни чи фіксування.

Важливою проблемою дій України є неповнота та несвоєчасність виконання суб'єктами господарської діяльності законодавчих і нормативних вимог. З огляду на це виникає питання про активізацію контролю за дотриманням конкурентного законодавства і норм нечесної конкуренції [1]. Нерідко ринкова конкуренція в Україні набуває форми недобросовісної конкуренції, визначальними особливостями якої є свідоме порушення чинного законодавства, дискредитація суперника й обман інших учасників ринку. Саме на цих моментах і повинна бути зосереджена державна конкурентна політика. Для запобігання і профілактики непорядних дій підприємців держава повинна застосувати ефективні інструменти впливу на конкурентне середовище. У межах цього напрямку активізації державної конкурентної політики необхідно посилити контроль за упродовженням форм та інструментів підтримки малого й середнього підприємництва.

Безперечно, державна підтримка малого й середнього підприємництва є необхідною. Однак безконтрольне надання пільг, допомог і режимів сприяння порушує принцип рівних умов у конкуренції інших суб'єктів господарювання, що загострює проблему: як поєднати пільги та патерналізм із добросовісною конкуренцією? Крім того, різними пільгами, які надає держава, хочуть скористатися інші суб'єкти господарської діяльності, кому вони

не призначалися. Тому цей вид порушень потребує досить високого рівня організації контролю. У багатьох країнах ЄС такий контроль діє і не має непереборних причин і сил для запровадження подібного в Україні.

Ще одним важливим напрямом активізації державної конкурентної політики є підвищення ефективності державного втручання у процес концентрації капіталу як на рівні підприємства, так і на рівні галузі. Нова філософія державного регулювання концентрації капіталу в галузі або на окремих підприємствах, на наш погляд, повинна базуватися на постулаті: злочинним є не високий рівень концентрації капіталу, а зловживання ним.

Важливим є й те, що в сучасних умовах господарювання висока частка підприємства на ринку вже не є для нього гарантією стабільного розвитку. Крім того, на цьому ринку ділова одиниця може конкурувати з подібними товарами інших фірм. Тому під час проведення конкурентних досліджень ринку необхідно враховувати рівень продажу імпортованих товарів. У колективній праці «Стратегічні виклики ХХІ століття...» [2] запропоновано класифікацію суб'єктів ринку за рівнем тиску конкуренції, яку, на наш погляд, необхідно застосовувати під час визначення впливу концентрації політики на рівень конкуренції:

- господарюючий суб'єкт зазнає конкуренції, якщо на ринку постійно пропонуються нові продукти й послуги;
- господарюючий суб'єкт зазнає незначної конкуренції, якщо оновлення номенклатури становить 5–10 % до попереднього випуску;
- підприємство зазнає середньої конкуренції, якщо оновлення номенклатури становить 10–20 %;
- суб'єкт господарської діяльності зазнає значної конкуренції, якщо оновлення продукції у випуску перевищує 20 %;
- підприємство зазнає дуже значної конкуренції, якщо оновлення продукції становить більше ніж 33 %.

Як бачимо, в основі цієї класифікації лежить ознака оновлення продукції. На наш погляд, класифікувати підприємства за рівнем конкурентного тиску можна також за ознакою

зниження витрат на існуючий асортимент випуску продукції та за ознакою прискорення технологічного прогресу. За першою ознакою класифікацію суб'єктів ринку за рівнем тиску конкуренції можна проводити так: якщо щорічно витрати зменшуються на 5 %, то підприємство зазнає незначної конкуренції; якщо витрати зменшуються на 20 на рік, то підприємство зазнає значної конкуренції. За ознакою прискорення технологічного прогресу пропонуємо проводити таку класифікацію: якщо зміна технологічної бази виробництва становить більше ніж 10 %, то суб'єкт господарювання зазнає конкуренції; якщо зміна технологічної бази перебуває в межах 10–30 %, то суб'єкт господарювання зазнає значної конкуренції; якщо зміна технологічної бази перебуває в межах 30–60 %, то суб'єкт господарської діяльності зазнає дуже значної конкуренції. Отже, послаблює конкуренцію підприємства ринку не так сама концентрація капіталу й виробництва, як відсутність мотивів до оновлення випуску продукції, зниження витрат та до прискорення технологічного прогресу шляхом оновлення техніко-технологічної бази виробництва.

В Україні у низки галузей конкурентне середовище ще не сформувалось. Однак вища інноваційність економіки забезпечується саме шляхом посилення конкуренції, особливо у сфері малого та середнього підприємництва. Невеликі підприємства більш активні в інноваційній діяльності, оскільки до цього їх спонукає жорстка конкуренція на товарних ринках. Щоб забезпечити високу ефективність державної конкурентної політики, у процесі її реалізації необхідно враховувати феномен конкурентної взаємодії невеликих і великих підприємств через ринок або через систему контрактів і субпідрядів (у сфері виробництва) і через систему франчайзингу (у сфері обігу). Для здійснення аналізу впливу конкурентної політики на ферми взаємодії малого та великого підприємства потрібно з'ясувати сутність самих форм взаємодії.

По-перше, якщо мале підприємство взаємодіє з великим через ринок, через товарно-грошові відносини, то тут є звичайні зв'язки самостійних, але різних за розмірами й еконо-

мічною силою підприємств. При цьому мале підприємство виробляє продукцію на свій страх і ризик. Оскільки відносини є ринковими, то вони можуть бути розірваними в будь-який момент. Аналіз показує, що нині таких малих підприємств, які стійко працюють на велике підприємство, небагато, і їх частка, залежно від галузі, становлять від 3 до 7%. Для більшості малих підприємств ринок є уже відомим: його формує, велике підприємство або держава.

По-друге, субпідрядна система – це система, яка передбачає малих постачальників або підрядників, котрі поставляють свій товар великим компаніям. У цій системі малі підприємства втрачають свою самостійність і не можуть відтворюватись без участі великого партнера.

По-третє, контрактна система – це система, що передбачає укладення урядом контрактів із діловим підприємством для розподілу державних замовлень. В Україні субпідрядна та контрактна системи поки що не діють і є справою перспективи.

По-четверте, система франчайзингу – це система взаємовигідного співробітництва між головним (великим) і малим підприємством у сфері обігу (торгівлі). В Україні франчайзингові схеми уже працюють в харчовій, легкій промисловості, торгівлі тощо.

На наш погляд, державна конкурентна політика України на сучасному її етапі повинна бути спрямована на підтримку субпідрядної та контрактної системи, оскільки саме вони сприяють розвитку малих і середніх підприємств у регіонах, у віддалених районах і формують ринкове конкурентне середовище.

Державна конкурентна політика розвитку малого та середнього підприємництва в Україні повинна активізуватись щодо вдосконалення дії ринкових механізмів у підприємницькому секторі, посилення контролю за дотриманням норм чинного конкурентного законодавства, покращення механізмів регулювання концентрації капіталу й виробництва, налагодження державного контролю за діяльністю середніх підприємств, оптимізації впливу на форми взаємодії невеликого та великого підприємства з метою вирішення пріоритетного завдання – збільшення кількісних і якісних показників сектора малого та середнього підприємства і доведення їх до світових стандартів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакалінська О. Шляхи вдосконалення державного контролю за дотриманням конкурентного законодавства / О. Бакалінська // Підприємство, господарство і право. – 2003. – № 1. – С. 76–76.
2. Геєць В. М. Стратегічні виклики XXI століття / Геєць В. М. – К. : Фенікс, 2007. – Т. 3. – 556 с.
3. Циганюк О. О. Методи державного регулювання конкурентного середовища на ринку та запровадження заходів, спрямованих на захист і розвиток конкуренції [Електронний ресурс] / О. О. Циганюк. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vddau/2010_1/pdf/37.pdf. – Назва з екрана.
4. Якунин В. И. Государственная конкурентная политика и стимулирование конкуренции в Российской Федерации : монография : у 2-х т. / В. И. Якунин, С. С. Слукшин [и др.]. – М. : Научный эксперт, 2008. – Т. 1. – 416 с.